

Eta holakorik badagoela salatuko nuke. Eritzi publikoaren aurrean dantzatu diguten kontu bakarra, Euskadiren mugena izan da. Nafarroa bai ala ez. Erreferendum-a. Eta honen baldintzak. Arazo larria dudarik gabe. Hala ere, ez dago beste gorabeherarik ez balego bezala planteatzerik Nafarroak zer hautatuko duen. Nafarroa piska bat desdramatizatzeke beste hark zioena ere gogortzekoa litzateke: Nafarroan erreferendum-a egin ordez, Euskadirekin gelditzen den ala ez, zergatik ez zaio Nafarroari beregaintasun osoa, Del Burgok eta konpainiak opa diotena, ematen, eta gero Nafarroari Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa batzen ote zaizkion haue-tan erreferendum-a egin? Adarjotzailearen planteamendu txoraa ote da gero?

Eskeptizismotzat har ez daitekeen kezka autonomiaren aurrean, guzti horretatik datorkio askori. Preautonomiak zertara garamatzan galdetzetik. Preautonomia, bai, eta gero zer? ■ *Manolo Pagola.*

Etxepare musikatua

Jakin-en azken zenbakian, Euskal Kanta Berria deitu monografian, euskal kantagintza modernoaren monotonia, berdinkeria, uniformismoa salatzen ziren. Badirudi berdintasun hori puskatzeko ahaleginak gero eta serioagoak direla. Horien artean sar genitzake X. Lete, L. Iriondo, A. Valverde, Peio eta Pantxoa, Gorka Knörr eta Urkoren kantaldi berriak, Benito Lertxundiren azken diska, eta batik bat orain aipatzera goazen *Mosen Bernat Etxepare*, Oskorriren diska.

Gure poetarik zaharrena, gure lehen idazlea musikatuz atera zaigu berriz plazara. Ez da lehen aldia. Xabier Letek ere doinutan jarria du honen olerki bat edo beste. Eta bada besterik. Baina tratamendu honekin lehen aldiz erabiltzen da Etxepareren obra, nik dakidalarik. Diska monografikoa da. Etxepareren hamar poema musikatu ditu Oskorrik.

Ni neu ez bait naiz kritikari, beste norbaitek aztertu beharko luke 1945ean obra idatzi zuen autore bati eman zaion tratamendu estetikoaren egokitasuna. Horretan egileak saiatu direna, ez dago zalantzarik. Hizkuntza aldetik, bestalde, G. Aresti zenaren orraztapenez eman dituzte Etxepareren hitzak, gaurkotze arren. Ez zait gaizki iruditzen.

Nik hemen beste gauza bat jarri nahi nuke argitan. Hots, poetaren eta kantariaren arteko elkarlan hori. *Feedback* gabeko lana da, halabeharrez, hamaseigarren eta hogeigarren mendeetako bi egile-rena izanki. Baina bestela ere halaxe izan ohi da gure artean. Nahiz eta poeta garaikidea eta herikidea izan, benetako elkarlan hesturik ez da gertatzen. Bi denboratan egin ohi da lana. Poetak bere aldetik. Eta haren hitzekin kantariak ondoren. Alde honetatik begi-

raturik, bada, kasu beretsuan daude Etxepare gure lehen olerkaria eta Gandiaga.

Kantariak poetari eta poetak kantariari eransten edo ematen dionaz, hitz ederrik asko esan zigun, Gandiagaren Omenaldikoan, Durangon, Juan Mari Lekuonak. (Zenbaki honetan bertan irakur ditzake zaletuak: *Poesigintza eta Kanta gerra ostean*).

Poztekoa eta txalotzekoa da Oskorriren jokabidea: gure klasiko bat hartu eta jendoldeetara, liburuia sekula iritsiko ez litzatekeen txokoetara eramatea. J. M. Lekuonak esan zuenez, «propaganda ederra eta ezagutzapena hartzen du musikadun diskatik poetak», kasu honetan, lehen euskal idazleak.

Orain arte, inprentaren bidez, Etxepareren hitzak jalgiak dira kanpora, eta plazara. Oskorriri esker, oraingoan baita dantzara ere: *Euskara, jalgi hadi dantzara!* ■ Joan Altzibar.

Euskara Valladolid-en (1938)

Faxismoak, errotik bertatik atera nahi izan zituen, gerrate garaian, nazionalitateen hizkuntzak. *Euskararen Liburu Zuria*-n ikus daitekeenez, gerrateak eta gerrateondoan berehalako urteek euskararekiko politika berri bat ezarri zuten. Garai berrien tirria zen hura, Errepublikaren bideak desibiliz.

Asmo politiko ezagun haien ekina, lehenik, legeria eta arautegiak sortzera zuzendu zen. Egia esan, ez zegoen han orijinaltasun handirik, betiko bide jakinak baitira legeok edozein kolonikuntzatarako.

Baina, bestelako lege orokor eta iraunkorragoen artean, badago gerratean bertan *zentsuraren ezarpen* bat, hizkuntzaren praxiarekin aski zerikusi duena. Gerrateak ekarri zuen zentsura arautetako bat, eskutizketari zegokiona izan zen. Gaztelaniaz ezik, ez zegoen postaz eskutiztik bidaltzerik. Debekatua zegoen *euskarazko eskutizketa pribatua*.

Hizkuntza pribatuaren zapalkuntza honek, sortu zuen ixtorio tristerik franko. Horietariko bat gogoratzen dut hemen. Euskal eskutizketa pribatuaren debekuak hiritar guztientzat balio zuen; baina, beti ere faxistok elizkoiak zirenez (segun non eta norekin, bederen), elizgizonentzat bazegoen ezohizko errepresio biderik.

Valladolid-en bizi zen «Aztiri» euskal poeta. Eta Legazpiako menditar hauzategi urrun bateko euskalduna denez, ezin, ba, bere baserriko amari dena gaztelaniaz idatzi, eta hantxe topo egin zuen zentsuraren zelatariarekin. Ez zen, nonbait, mutila hain gaiztoa, edo ausarta, eta Martínez Anido-ri dei egin partez, Elizbarrutiko Bikario Jeneralari salatu zion gure gizona.